

... amikor a nyelv belekőp a tenyerébe...

Rövid „szlengológiai” fejtegetés

Az idézett szlenget definiálni próbáló képzavart¹ Carl Sandburg, amerikai költő jegyzi, de nem ő az egyetlen, akinek e nyelvészetileg rop-pant izgalmas szociolektus meghatározása kevésbé a tudomány, mint inkább költészet nyelvén sikerült. Nagyon nehéz ugyanis tömör, pontos és kimerítő definícióját adni a szleng jelenségének!

Paul Roberts szerint a szleng azon jelenségek egyike, melyeket mindenki felismer, de senki sem tud meghatározni. Ez a megállapítás inkább amolyan részigazság, melyet Péter Mihály így módosított: mindenki ismeri, és mindenki másként határozza meg. A szleng terminust a magyar szaknyelvben szintén Péter Mihály honosította meg: azóta ez a kifejezés egyre inkább kiszorítja a korábbi elnevezéseket, mint pl. argó, jassznyelv, zsargon² stb., illetve ezek a kifejezések egyre inkább differenciálódnak és konkretizálódnak.

A nyelvészek szlengről alkotott véleményei tehát már a megfogalmazásban is eltérőek: ennek oka a vizsgált nyelvi jelenség megközelítésében (is) rejlik, hiszen a különböző kutatók különféleképpen közelítik meg a szleng fogalmát. A szleng egyfelől ugyanis szó- és kifejezőkészlet, másfelől pedig sajátos nyelvhasználati-stilisztikai formaként értelmezhető. Kis Tamás szerint – akit bátran nevezhetünk a jelenlegi magyar nyelvtudomány legjelentősebb szlengológusának –, a szleng nem egyszerűen egy civilizációs szintre eljutott népesség vagy szociális csoport nyelvváltozata, a modern kor egyfajta városi népnyelve, hanem ennél térben és időben egyaránt jóval elterjedtebb jelenség, mi több: a szleng nyelvi univerzálé.

A kérdéshez ugyanakkor közelíthetünk szociológiai síkon is: a szleng a köznyelvnek az a változata, melyet a fiatalság előszeretettel használ az egymás közti társalgásban, városban inkább, mint falun. Kövecses Zoltán szerint sem lehet rövid, egymondatos definíciót adni a szlengről: „Vannak, akik a szlenget olyan nyelvnek tekintik, melyet főleg az alvilág használ (a szleng mint tolvajnyelv), vannak, akik szerint a szleng a barátok közti nagyon fesztelen, bizalmas nyelvhasználat: vannak, akik a szlenget az ifjúsági nyelvvel azonosítják, vannak, akik a szlengben a „nép költészetét” látják; és vannak, akik számára a szleng szavak kreatív beszélők rövidéletű, változékony produktumai.”

A. Jászó Anna szerint az utóbbi évtizedek alacsonyabb szintű, bizalmasabb, fesztelenebb társalgási nyelve a szleng, amely az élet, a nyelvhasználat minden területén előfordul. Ez az argónak egy szelidebb változata, amelynek szavai, kifejezései már nemcsak a városi köznyelvben terjedtek el, hanem polgárjogot nyertek a rádióban, tévében, sőt a film és a színház nyelvében is. Legfőképp az ifjúság szóhasználatát jellemzi, az idősebb korosztályokét kevésbé. A műveltebb rétegek ritkábban, de tudatosabban használják, mint a társadalom deviáns elemei (alvilágiak, kábítószerezsek). A szleng magába olvaszt bizonyos argóelemeket is (pl. balhé, beköp, kégli, lemar, meló,

meseautó, rongy, ‘ezer forint’, sittre vág stb.), illetőleg más csoport- és szaknyelvi szavakat is (pl. dizsi ‘diszkó’, karosszéria ‘alak’, szerelés ‘öltözék’, visszatapsol ‘megbuktat’ stb.). Ugyanakkor az alapszókészlet egységeinek is (pl. fej, meg, nyúl) lehetnek szleng jelentései (vö. jó fej, menjen a búsba, lenyúl). A szleng durva, trágár elemeket is bőven tartalmaz. Divatoznak benne a túlzó nyelvi formák (pl. eszméletlen, irtózat, örült). Jellemző rá viszont a közvetlenség és a gyors változás, minden újra való azonnali reagálás. Stílusjelenség is.

A. Jászó Anna a szleng használóinak főként a fiatalabb korosztályt jelöli meg. Ezzel megegyezik Kövecses Zoltán véleménye is, miszerint a szleng inkább a fiatalok, mint az idősek nyelvhasználatára jellemző. Ez megint nem jelenti azt, hogy az idősek egyáltalán nem használnak szlenget. Használhatnak, és találunk olyan szlengszavakat, melyek elsősorban az idősek korosztály sajátjai. Ugyanakkor azonban a fiatal korosztály az, amelyik leginkább mint sajátját használja a szlenget, saját életstílusának, életszemléletének kifejezőjeként. Kövecses a szleng használóit nem csak kor szerint jelöli meg, de különbséget tesz a nemek között is. Szerinte a tipikus szlengbeszélő inkább férfi, mint nő. Ez az állítása sem zárja ki a nőket a szleng használói közül, csupán arra mutat rá, hogy a szlenget főleg férfiak hozzák létre. A szleng használata során erősebb társadalmi tabuk érvényesek a nőkre, mint a férfiakra. Kövecses szerint a tipikus szlengbeszélő inkább városi – sőt nagyvárosi –, mint falusi.

A fentiekből is láthatjuk, hogy a szleng rendkívül összetett nyelvi jelenség, melyet inkább körüljárni lehet, mint pontos definícióját adni. Egyet viszont bizonyosan állíthatunk: használói szeretik és élnek is vele.

Felhasznált szakirodalom

Adamikné Jászó Anna 2004. A magyar nyelv könyve. Trezor Kiadó. Budapest.

Kis Tamás 1997. Szempontok és adalékok a magyar szleng kutatásához. In: A szlengkutatás útjai és lehetőségei. Kossuth Egyetemi Kiadó. Debrecen

Kiss Beáta 2009. Szlengelemek vizsgálata a szlovákiai magyar nyelvhasználatban. Szakdolgozat. UKF Nitra.

Kövecses Zoltán 1997. Az amerikai szleng. In: Kis Tamás. A szlengkutatás útjai és lehetőségei. Kossuth Egyetemi Kiadó. Debrecen.

Péter Mihály (1980) Szleng és költői nyelvhasználat. Magyar Nyelvőr, 104: 273–81. In: Mi a szleng? (Tanulmányok a szleng fogalmáról). Szerk. Fenyvesi Anna, Kis Tamás, Várnai Judit Szilvia. (Szlengkutatás 3. sz.) Debrecen, 1999. 13–22.

Várnai Judit Szilvia és Kis Tamás 2002. A szlengkutatás 111 éve. Kossuth Egyetemi Kiadó. Debrecen.

1/ A szleng az, amikor a nyelv eltűri az ingujját, belekőp a tenyerébe, s munkához lát.” Carl Sandburg (1878–1967)

2/ Argó: tolvajnyelvet jelent, az alvilág nyelve, fő ismérve a titkosság; jassznyelv: színimája az argónak, alvilági vagy csibésznyelvet jelent; zsargon: gyakran az argó színimájaként használják, a zsargon eredetileg rossz, hibás nyelvhasználatot jelent.